

स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकन २०७८

२०७८ पौष

गल्छी गाउँपालिका,
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

वैरेनी धादिङ्ग
बागमती प्रदेश नेपाल ।

कार्यकारी शारांश

संविधानले स्थानीय तहहरूलाई पर्याप्त स्वायत्तता (व्यवस्थापिका, कार्यकारी र न्यायिक कार्यका लागि) र अधिकारहरूको सुनिश्चितता गरेको छ। जसले गर्दा स्थानीय तहहरूबाट गुणस्तरीय सेवाहरूको वितरण, अर्थपूर्ण, समावेशी सहभागिता, प्रभावकारी उत्तरदायित्व, पारदर्शिता, र न्यायिक अभ्यासको कार्य स्थानीय स्तरमा संस्थागत गर्ने प्रयास भइरहेको छ। साथै, स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले समेत स्थानीय शासन प्रणालीलाई संस्थागत बनाउन र सेवा प्रवाहमा प्रभावकारिता ल्याउन स्थानीय सरकारहरूलाई मार्गदर्शन गरेको छ। नेपालको स्थानीय शासन व्यवस्था सहभागितात्मक तथा समावेशी मान्यताबाट संचालित छ, जसअनुरूप जनसहभागितामा स्थानीय मुद्दाहरूको बारेमा छलफल गर्ने र जनताको तर्फबाट निर्णय लिनका लागि व्यवस्थापिका, कार्यकारी र न्यायिक पद्धतिहरू स्थापित भएका छन्। यसले स्थानीय शासन प्रणालीलाई नेपाली समाजमा एकातिर जीवन्त बनाएको छ भने अर्कोतर्फ जनतालाई स्थानीय सरकारका इकाईहरूको नजीक ल्याएको छ। यसले गर्दा जनताहरूले आफ्नै ढोकामा आवश्यक सेवाहरू प्राप्त गरिरहेका छन्। नागरिकको सबैभन्दा नजिकको सरकारको रूपमा स्थानीय सरकारको सेवाहरूलाई थप प्रभावकारी बनाउनका लागि संवैधानिक तथा कानुनी रूपमा पनि प्रशस्त प्रयास तथा प्रतिवद्धता भएको छ।

संघीय व्यवस्थालाई स्थानीयकरण गर्न र स्थानीय सरकारहरूको समावेशी सेवाका प्रावधानहरूलाई थप सुदृढ गर्न स्थानीय सरकारहरूको संस्थागत क्षमताको स्वमूल्याङ्कन र विश्लेषणका आधारमा कार्ययोजना तयार पारी सोको कार्यान्वयन गर्ने कार्यमा सघाउन संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले परिवर्तित सन्दर्भमा स्थानीय सरकारको संस्थागत स्वमूल्याङ्कन गर्ने पद्धतिको विकास गरेको छ। यस विधिमा स्थानीय सरकारको संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कनका लागि दश (१०) विषयगत क्षेत्र तथा सय (१००) सूचकहरू यकिन गरिएको छ। जसअनुसार शासकीय प्रबन्ध, संगठन तथा प्रशासन, वार्षिक बजेट तथा योजना व्यवस्थापन, वित्तीय एवम् आर्थिक व्यवस्थापन, सेवा प्रवाह, न्यायिक कार्य सम्पादन, भौतिक पूर्वाधार, सामाजिक समावेशीकरण, वातावरण संरक्षण तथा विपद् व्यवस्थापन तथा सहकार्य र समन्वय रहेका छन्।

लेखाजोखा प्रकृत्यामा तीनदिनसम्म गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधिहरू, कर्मचारीहरू र अन्य सम्बद्ध सरोकारवालाहरूको कृयाशिल सहभागिता सहितको अन्तरक्रियात्मक कार्यशाला, प्रमुख सूचना प्रदायकहरू सँग अन्तर्वाता, गाउँपालिकाको सवल, कमजोर, अवसर र चुनौतीहरूको विश्लेषण र अभिमुखीकरण लगायतका सहभागितात्मकविधिहरू अपनाई तथ्याङ्कहरूको संकलन तथा विश्लेषण भएको थियो। यस कार्यमा गाउँपालिका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, वडाध्यक्षहरू, कार्यपालिकाका सदस्यहरू, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, शाखा प्रमुखहरू तथा अन्य कर्मचारीहरूको सामुहिक उपस्थिति र सकृय सहभागिता रहेको थियो।

गल्छी गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमताको स्वमूल्याङ्कनमा प्राप्त कूल अङ्कभार ५२.७५ छ । जसअनुसार समग्र तर्फ १०.७५, प्रकृत्यागत तर्फ १३.५० र परिमाणात्मक तर्फ २८.५० अंकभार प्राप्त भएको छ । विषयगत क्षेत्र अनुसारको नतिजाका आधारमा क्षमता विश्लेषण गर्दा चार (४) वटा विषयगत क्षेत्रहरू शासकीय प्रवन्ध (८८.८९), वित्तिय तथा आर्थिक व्यवस्थापन (७७.२७), सामाजिक समावेशीकरण, (७०) र संगठन र प्रशासन (६२.५०) सङ्ग सम्बन्धित गतिविधिहरू राम्रो अवस्थामा संचालन भएको पाइयो । अन्य ४ वटा विषयगत क्षेत्रहरू वार्षिक बजेट तथा योजना व्यवस्थापन, सेवा प्रवाह, न्यायिक कार्य सम्पादन र भौतिक पूर्वाधार सम्बन्धी गतिविधिहरू कमजोर अवस्थामा रहको पाइयो भने वातावरण संरक्षण तथा विपद् व्यवस्थापन र सहकार्य र समन्वय सँग सम्बन्धित गतिविधिहरूको सन्चालनमा अति नै कमजोर क्षमता रहेको देखिन्छ । यस्तो अवस्था देखिनुमा, यी क्षेत्रहरूमा गाउँपालिकाले प्रशस्त ध्यान पुगेको छैन, वा यी विषयहरूको कार्य संचालनकालागि गाउँपालिकाको आवश्यक वर्तमान प्राविधिक, आर्थिक तथा कानूनी क्षमता कमजोर रहेको छ ।

अतः कानूनले चाहेको अवस्था (अपेक्षित) र गाउँपालिकाले स्वमूल्याङ्कनबाट निश्चित गरेको प्राप्ताङ्क बीचमा फराकिलो भिन्नताको अवस्थालाई हेर्दा, ठुलो भिन्नता रहेका क्षेत्रहरूमा सामाजिक समावेशीकरण, वातावरण संरक्षण तथा विपद् व्यवस्थापन र सहकार्य र समन्वय रहेका छन् । यस्तो भिन्नता अथवा फरकलाई घटाउनका लागि स्थानीय सरकारहरूको संस्थागत क्षमता सबलीकरणमा ध्यान दिन जरूरी छ, जसले नागरिकमा सुशासन र विकासको अनुभूती गराउन संभव हुन्छ । यसका अलावा, असल कार्यको अनुसरण गर्दा जस्तै: दक्ष कर्मचारीको अभाव, नियम कानूनको अभाव, सिकाइकै रुपमा रहेका जनप्रतिनिधिहरू र सीमित स्रोत साधनका वावजुद पनि स्थानीय कानून निर्माण, योजना तर्जुमा, पूर्वाधार विकास, क्षमता विकास, राजश्व संकलन तथा बजेट निर्माण, न्याय सम्पादन, सेवा प्रवाह, पारदर्शिता तथा सुशासन, सूचना प्रविधिको प्रयोगमा गरिएका पहलहरू उल्लेखनिय छन् ।

अन्तमा, स्थानीय सरकारको संस्थागत स्वमूल्यांकनबाट गाउँपालिकाले प्राप्त गरेको प्राप्ताङ्क दसी प्रमाण सहित यस प्रतिवेदनमा उल्लेख गर्नुका साथै संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको वेवसाइटमा प्रविष्ट गरीएको छ, जो lisa.mofaga.gov.np मा उपलब्ध छ ।

भाग - १ : स्थानीय सरकार संस्थागत स्वमूल्याङ्कनको परिचय

१.१ पृष्ठभूमी

संघीयताको मर्म अनुरूप स्थानीय तहलाई थप व्यवस्थित गर्न स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत वित्तीय आयोग ऐन २०७४, र अन्तर सरकारी वित्तीय व्यवस्थापन ऐन २०७४ सहित स्थानीय तहले समेत आफै कानूनहरूको तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याईएको छ । जस्ले गर्दा स्थानीय स्तरमा गुणस्तरीय सेवा सुविधाहरू व्यवस्थित, जनउत्तरदायी र प्रभावकारी तरीकाबाट प्रवाह हुने

अपेक्षा गरिएको छ। उपरोक्त तथ्यहरूका आधारमा स्थानीय तहहरूको मुख्य भूमिका भनेकै आफ्नो क्षेत्रमा वसोवास गर्ने जनताहरूलाई सहज र प्रभावकारी सेवा प्रवाह गरी उनीहरूको सामाजिक, आर्थिक स्तरमा सुधार ल्याउनु हो।

क्षमता विकास एक लामो प्रक्रिया हो जसद्वारा व्यक्ति, संस्था, संगठन र समाजले कार्यहरू संचालन गर्न, समस्या समाधान गर्नका साथै लक्ष्यहरू प्राप्त गर्न आवश्यक ज्ञान, सिप र मनोवृत्तिलाई आवश्यकता अनुकूल बनाउदै जान्छ। नेपालको संविधानले स्थानीय तहलाई २२ वटा एकल अधिकार र १५ वटा साभा अधिकारहरूको व्यवस्था गर्नुका साथै स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले उक्त अधिकारहरूको प्रयोगको तरिका, खर्चको जिम्मेवारी र राजस्वका स्रोतहरू समेत प्रदान गरेको छ। गाउँपालिकाबाट प्रदान गरिने सेवा प्रवाहलाई जनउत्तरदायी, सहज र प्रभावकारी बनाउनमा स्थानीय सरकारका निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरूको ठुलो भूमिका रहेको हुन्छ। यसकालागि हरेक स्थानीय तहहरूले आफ्नो कार्यसम्पादनको अवस्थाको पहिचान गर्न जरूरी हुन्छ।

स्थानीय सरकार स्वायत्त भएकोले आफ्नो अवस्थाको मूल्याङ्कन आफै गर्न सक्छन्। तथापि, सबै स्थानीय तहहरूको क्षमता समान नहुनु र एकरूपता समेत कायम गर्नु पर्ने हुँदा संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले स्थानीय सरकारको संस्थागत स्वमूल्यांकन पद्धतिको विकास गरेको हो। जसको प्रयोग स्थानीय तहहरूले आफै गर्दा बढी प्रभावकारी एवम् व्यवहारिक हुने भएकोले हालका दिनहरूमा प्रायजसो स्थानीय तहहरूले आफ्नो मूल्यांकन आफै गर्न थालेकाछन्।

यस स्वमूल्याङ्कन प्रकृत्याले पहिचान गरेको संस्थागत क्षमताको अवस्था र उक्त अवस्थामा सुधार ल्याउन तयार गरिने कार्ययोजनाको कार्यान्वयनमा गाउँपालिकाहरूले नेतृत्व लिनेछ। कार्ययोजनाको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक सहयोगका लागि आफ्नो क्षेत्रमो कार्यरत विकास साभेदार तथा सहयोगी संस्थाहरूसँग समेत गाउँपालिकाले समन्वय र सहकार्यता गर्न सक्दछ।

१.२ स्थानीय सरकार संस्थागत स्वमूल्याङ्कनको उद्देश्य

- स्थानीय सरकारले संविधान र प्रचलित कानूनहरूबाट प्राप्त अधिकार अनुरूप उत्तरदायीपूर्ण ढङ्गबाट कार्य सम्पादनका लागि आफ्ना सवल एवं कमजोर पक्षको पहिचान गर्ने।
- स्थानीय सरकारको वित्तीय साधनहरूको उपयोग मितव्ययी (अत्यावश्यक ठाउँमा नगरी नहुने र कम भन्दा कम खर्च गर्ने) एवं दक्षतापूर्ण (विधिसम्मत तरिका, प्रकृत्याको अनुशरण र कौशलको प्रयोग) रूपमा गर्न रणनीतिगत कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने।
- संस्थागत विकासका लागि लगानी गर्नुपर्ने क्षेत्रहरूको पहिचान गर्ने।
- स्थानीय सरकारले गरेका राम्रा अभ्यास, प्रयास, सिकाई र उपलब्धिहरूलाई उजागर गर्दै प्रतिस्पर्धी स्थानीय सरकारको स्थापनामा सघाउ पुऱ्याउने।

१.३ स्थानीय सरकार संस्थागत स्वमूल्याङ्कनको कार्यक्षेत्र

स्थानीय सरकारहरूको शासन प्रणालीको सुदृढीकरण र स्थानीय सरकारको सेवा प्रवाहको दक्षता सुधार गर्न संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले स्थानीय सरकार संस्थागत स्वमूल्यांकन (लिसा) सम्बन्धी विधिको विकास गरेको छ । यसले स्थानीय सरकारलाई समग्र रूपमा आफ्नो कार्य जिम्मेवारी बुझ्न र कार्यसम्पादनमा थप प्रभावकारिता ल्याउन तथा क्षमता फरक वा कमजोर रहेको विषयगत क्षेत्रहरूमा आवश्यक क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन आफ्नै प्रयासमा गर्नका साथै संघीय र प्रदेश सरकारलाई समेत यस प्रयासमा नजिक ल्याउन सहयोग पुऱ्याउछ । यी सबै प्रयासहरूको अन्ततः ध्येय सेवाहरूमा आम नागरिकको (विशेष गरेर विपन्न र पछाडी परेका परिवार र समुदाय, त्यो भित्रका महिला, बालबालिका र भिन्न क्षमता भएका व्यक्तिको) सहज पहुँचमा वृद्धि गर्ने नै रहेको छ ।

अतः यसै तथ्यलाई मध्यनजर गरी यस प्रतिवेदनमा धादिङ जिल्लाको गल्छी गाउँपालिकाको संस्थागत स्वमूल्यांकन को नतिजा समावेश गरिएको छ । यस प्रतिवेदनमा तयार पारिएका सूचनाहरू, छलफल गरिएका विषयहरू, र निश्कर्ष तथा निचोडहरू गाउँपालिकाका जिम्मेवार जनप्रतिनिधिहरू, कर्मचारीहरू तथा सरोकारवाला पक्षका प्रतिनिधीहरूसँग गरिएका छलफल तथा अन्तरक्रियाबाट आएका सूचनाहरूको विश्लेषणको परिणामहरू प्रस्तुत गरिएको छ ।

१.४ स्थानीय सरकार संस्थागत स्वमूल्याङ्कनका सिमाहरू

यस संस्थागत स्वमूल्याङ्कन गतिविधि संचालन गर्दा गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधिहरू, कर्मचारीहरू र अन्य सम्बद्ध सरोकारवालाहरूसँगको अन्तरक्रियात्मक कार्यशाला, सरोकारवाला पक्षका मुख्य मुख्य जानिफकारहरूसङ्ग छलफल, संस्थाको सवल, कमजोर, अवसर र चुनौतीहरूको पहिचान तथा अभिमुखीकरणका विधिहरू प्रयोगमा ल्याईएको थियो । संस्थागत स्वमूल्याङ्कन एउटा नियमित प्रकृया भएकाले यसलाई नियमितता दिनु आवश्यक हुन्छ, एकैपटकको विश्लेषणमा सबै सूचना तथा जानकारीहरूको शतप्रतिशत संकलन र विश्लेषण नभएको पनि हुन सक्दछ । यो प्रतिवेदनमा समेटिएका सूचना तथा जानकारीहरू निश्चित समय र निश्चित विधीबाट संकलन तथा विश्लेषण गरिएकाले अझ थप सूचना तथा जानकारीहरू संकलन तथा विश्लेषण गर्न सकिन्छ ।

भाग-२ : स्थानीय सरकार संस्थागत स्वमूल्याङ्कनका विधिहरू

२.१ संस्थागत स्वमूल्याङ्कनका विधिहरू

स्थानीय सरकार संस्थागत स्वमूल्याङ्कन विधिका लागि मुख्य रूपमा प्राथमिक स्रोतका तथ्याङ्कहरूको प्रयोग गरिएकोछ । यसका लागि गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधि, कर्मचारीहरूसँग समेत अन्तरक्रिया, शाखागत रूपमा र अन्य व्यक्तिहरूसँग समेत बेग्लाबेग्लै रूपमा छलफल सहितको सूचना सङ्कलन, सहभागितात्मक कार्यशाला गोष्ठीको आयोजना समेत गरी सूचना संकलन तथा विश्लेषण गरिएको थियो ।

यसरी संकलन तथा विश्लेषण गरिएको सूचनालाई गाउँपालिकासँग औपचारिक रूपमा रूजु गराई संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको अनलाईनमा प्रविष्ट गरी तथ्याङ्कको आधिकारिकता समेत कायम गरियो । तथ्याङ्क संकलनका लागि मिति २०७८ पौष २९ देखि २५ गते सम्म गाउँपालिकाका तालिम प्राप्त स्थानीय प्रशासन अधिकृत तथा सुचना प्रविधि अधिकृत लगायतका कर्मचारीले पूर्णमा कार्यक्रमका कर्मचारीको समेत सहजीकरणमा यस गाउँपालिकाका विभिन्न शाखाहरुबाट तथ्याङ्कको संकलन तथा सहभागितात्मक तवरले विश्लेषण गर्दै स्वमूल्याङ्कन प्रकृया सम्पन्न गरिएको थियो ।

स्थानीय सरकार संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कनमा तथ्यांक संकलन, फोकलपर्सन तथा स्विकृत गर्ने प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको काम कर्तव्य भूमिका लगायत कामका बारेमा जानकारी, स्थानीय सरकार संस्थागत स्वमूल्याङ्कनको महत्व, आवश्यकता, उद्देश्य र, विधिका बारेमा विस्तृत छलफल र स्वमूल्याङ्कनको अनलाईन सफ्टवेयरमा पहुँचका लागि संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय र प्रादेशिक तथा स्थानीय शासन सहयोग कार्यक्रममा युजर आईडी कालागि औपचारिक अनुरोध गरिएको छ ।

स्वमूल्यांकन अवधिमा पहिचान भएका विषय क्षेत्रगत रूपमा खाली ठाउँ अथवा फरकलाई साधुरो बनाउन आवश्यक संस्थागत क्षमता विकासका लागि वार्षिक कार्ययोजना समेत तयार गरिएको छ । जसमा अनुमानित बजेट, कार्यान्वयन वर्ष, जिम्मेवारी, अनुगमनकर्ता आदि समेत प्रष्टयाईएको छ । यी सबै कार्यमा अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, वडा अध्यक्षहरु, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, कार्यपालिकाका सदस्यहरु, शाखा प्रमुखहरु, अन्य जानिफकार कर्मचारीहरुको सहमति र सहयोग प्राप्त हुनेछ ।

२.२ अध्ययन क्षेत्र

स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकन कार्यविधि २०७७ बमोजिम गाउँपालिकाको सभा, कार्यपालिका, विषयगत शाखाहरु, वडा कार्यालयहरु तथा गाउँपालिकाबाट प्रदान गरिएका सेवा सुविधाहरु यस स्वमूल्यांकनको सूचकहरुलाई आधार मानीएका छन् ।

२.३ कार्यभारको कार्यान्वयन एवम् सहमति निर्माण

स्थानीय सरकारको संस्थागत स्वमूल्यांकनका लागि गाउँपालिकाका फोकल पर्सन प्रशासन अधिकृत, सुचना प्रविधि अधिकृत, पूर्णमा परियोजनाका प्राविधिक सहायता टोली बीच समान बुझाई, समान प्रक्रिया संचालन र समान परिणाम हासिल गर्नका लागि साभ्ना समझदारी निर्माण गर्न बैठकहरु सम्पन्न भए । यसबाट विषयगत क्षेत्रहरुको निर्धारण, सूचकहरुको निर्माण, स्वमूल्याङ्कनको प्रक्रिया र अपेक्षित परिणामहरुवारेमा साभ्ना सहमति तय गरियो । साथै, लिसा प्रक्रिया अगाडि बढाउन गाउँपालिकासँग समन्वय स्थापित गर्ने प्रयास भयो । यसको साथसाथै संस्थागत स्वमूल्याङ्कनको परिणामलाई लिसा सफ्टवेयरमा अनलाईन प्रविष्ट गर्नका लागि प्रदेश सुशासन केन्द्र सँग पूर्वस्वीकृत लिने काम समेत सम्पन्न गरियो ।

२.४ तथ्यांक संकलन

तथ्याङ्क संकलनका लागि मिति २०७८ पौष २१ देखि २५ सम्म गाउँपालिकाका तालिम प्राप्त अधिकृतहरूको टोलीले गल्छी गाउँपालिका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, वार्ड अध्यक्षहरू, कार्यपालिकाका सदस्यहरू लगायत गाउँपालिका अन्तरगतका शाखा प्रमुखहरू, अन्य कर्मचारीहरू र उपलब्ध सबै सरोकारवालाहरूको उपस्थितिमा तथ्याङ्कको संकलन तथा सहभागितात्मक तवरले विश्लेषण गर्दै स्वमूल्याङ्कन प्रकृया अगाडी बढेको थियो । वेला वेलामा विभिन्न प्रतिवेदन र अभिलेखहरूका आधारमा प्राप्त सूचना र विश्लेषित परिणामहरूको पुष्ट्याई समेत गर्दै अगाडी बढ्ने कार्य भएको थियो ।

२.५ तथ्यांक विश्लेषण तथा नतिजा प्रस्तुती

गाउँपालिकामा विद्यमान प्रमाणहरूका आधारमा सामुहिक रूपमा सहभागितात्मक तवरले गरिएको स्वमूल्याङ्कन तथा विश्लेषणबाट आएको नतिजालाई विषय क्षेत्रगत हिसावले तालिका तथा माकुरे जालो चित्र मार्फत प्रस्तुत गरिएको छ । विश्लेषणबाट आएको परिणामलाई ग्राफिकल तरिकामा पनि देखाइएको छ ।

२.६ अनुशरण र अनुगमन

संस्थागत स्वमूल्याङ्कनको प्रक्रियामा नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन र अन्य प्रचलित कानून बमोजिम गाउँपालिकाले कार्यान्वयन गर्नुपर्नेमा कार्यान्वयन नै नभएका तथा कार्यान्वयन गर्न शुरु गरिएको भएतापनि संस्थागत हुन नसकेका र कमजोर देखिएका क्रियाकलाप तथा गतिविधिहरू पहिचान गरिएका छन् । यसरी पहिचान गरिएका गतिविधिहरू संचालन गर्न र गाउँपालिकाको क्षमता अभिवृद्धि गर्नका लागि संस्थागत विकासका लागि वार्षिक योजनाको तर्जुमा गरिएको छ । यस्तो रणनीतिक कार्य योजनामा पहिचान गरिएका गतिविधिहरू सञ्चालनका लागि आवश्यक बजेट, कार्यान्वयनको जिम्मेवारी, समयसीमा, र अनुगमन संयन्त्र उल्लेख गरिएको छ ।

कार्ययोजनाको कार्यान्वयन स्थितिको अनुगमनको बारेमा गाउँपालिकामा अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, वार्ड अध्यक्षहरू, गाउँकार्यपालिकाका सदस्यहरू लगायत, गाउँपालिका अन्तरगतका शाखा प्रमुखहरूसँग छलफल तथा सहमति गर्नुपर्ने हुन्छ । जसमा, गाउँपालिकाले समन्वय र अनुगमनका लागि नेतृत्वदायी भूमिका खेल्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

भाग-३: स्थानीय सरकार संस्थागत स्वमूल्याङ्कनको प्रतिफल तथा निचोड

३. लेखाजोखाको भूमिका

नेपालको संविधान, २०७२ ले स्थानीय सरकारलाई व्यवस्थापकीय, कार्यपालकीय र न्यायिक अधिकार प्रदान गरेको छ । यस परिप्रेक्षमा स्थानीय सरकारको संस्थागत, कानूनी, राजनीतिक र आर्थिक पक्षहरूको विकासक्रम के कस्तो अवस्थामा रहको छ भन्ने जानकारीका साथै संवैधानिक जिम्मेवारी अन्तर्गतका

महत्वपूर्ण विषयहरूलाई समयमै सम्बोधन गर्न सकिने गरी स्थानीय सरकारलाई सबल बनाउन अति आवश्यक देखिएको छ ।

यस लेखाजोखामा स्थानीय सरकार संस्थागत स्वमूल्याङ्कनका दश विषयगत क्षेत्रका १०० सुचकहरूमा विश्लेषण तथा छलफलबाट स्थानीय तहको विद्यमान अवस्थाबाट तथा अपेक्षित अवस्थामा पुग्नको निमित्त मार्ग निर्देशन हुनेगरि आवश्यक सुधारात्मक पक्षका बारेमा जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारी बीचको सामुहिक छलफलबाट बोध गराईएको थियो । सामुहिक रूपमा महशुस गरिएका कारण मूल्याङ्कको नतिजा तथा रणनीतिक कार्ययोजनालाई संस्थागत रूपमा अपनत्व प्रदान गर्नुका साथै कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्न गाउँपालिकाको प्रतिबद्धता कायम गर्न सघाउ पुग्न गएको थियो ।

३.१ परामर्श बैठकका उपलब्धीहरू

अनौपचारिक रूपमा तालिम प्राप्त कर्मचारीले गाउँपालिका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, कार्यपालिका सदस्य, वडा अध्यक्ष तथा कार्यालयका विभिन्न शाखाहरूसँग छुट्टा छुट्टै गरिएका छलफल तथा अन्तरकृया मार्फत अवस्था विश्लेषणका लागि आवश्यक तथ्याङ्क तथा सुचना संकलन गरेको थियो ।

- गाउँपालिकालाई आवश्यक भएअनुसारका स्थानीय कानूनहरू तयार भएका छन् र अन्यको हकमा आवश्यकता अनुसार तयार गर्ने नीति रहेको छ ।
- विषयगत समितिहरूको गठन भएतापनि क्षमता विकासको काम बाँकि छ । यद्यपि, कानूनले ब्यवस्था गरेका समिति तथा विषयगत समितिहरूको गठन भएकोछ र यी समितीहरूले आंशिक रूपमा कार्य भन्ने गरेका छन् ।
- सबै शाखा र इकाईहरू संचालनमा रहेका छन्, यद्यपि यी शाखाहरूमा पर्याप्त कर्मचारीहरू उपलब्ध छैनन् । एक कर्मचारी दुई भन्दा बढी एकाई र शाखाका लागि जिम्मेवारीमा रहेका छन् ।
- गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्व प्रयाप्त रहेकोछ । अन्य आन्तरिक स्रोतहरू बृद्धि गर्ने प्रयासको थालनी समेत गरिएका छन् ।
- संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारको काम र सोको स्थानीय तहसंगको सम्बन्ध तथा प्रदेशबाट संचालित विकास परियोजना बारेमा निर्वाचित प्रतिनिधिहरूमा अनुभव र समन्वयको कमी रहेकोछ ।
- गाउँपालिका सबै सेवा तथा कार्यक्रमहरू प्रायजसो मागमा र प्राथमिकताको आधारमा हुन्छन् । तथापि, जनताहरूलाई सेवा सम्बन्धी सुचना र सेवा माग गर्ने प्रकृयाका बारेमा अभिमुखिकरण गर्न जरूरी छ । सेवाग्राहीको सेवा सन्तुष्टी जस्ता पक्षको सर्वेक्षण गर्ने गरिएको छैन ।
- न्यायिक समितिले राम्रोसँग काम गरिरहेको छ, मेलमिलाप कर्ता तयार भएपनि नियुक्त गरी परिचालन गरिएको पाइएन । आगामि दिनमा मेलमिलाप केन्द्रमा पूर्वाधार र क्षमता विकास सम्बन्धी प्याकेज आवश्यक रहेको छ ।
- निर्वाचित जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरूको क्षमता विकास सम्बन्धी कृयाकलापहरू प्रभावकारीरूपमा अगाडी बढाउन आवश्यक देखिन्छ ।

- विषयगत समितिहरू व्यवस्थित गर्न आवश्यक छ, र समितिहरूको नेतृत्वमा समावेशी समूहका कार्यपालिका सदस्यहरूलाई ल्याउन जरूरी छ ।
- नागरिक र वडा अध्यक्षहरू बीचमा प्रत्यक्ष भेटघाट तथा सम्बन्ध हुने गर्दा नागरिकहरूको चासोका विषयहरूमा बढी जानकारी हुने गरेको छ ।
- वडा अध्यक्षहरूलाई गाउँपालिकामा नीति निर्माण र वडा स्तरमा नागरिकलाई सेवा प्रदान र विकासका कामहरू संगसंगै गर्नुपर्ने हुँदा उपयुक्त तरिकाले समय व्यवस्थापनमा थुपै अपठेरोहरूको सामना गर्नु परेकोछ ।
- पुर्वाधार योजनाको अनुगमनलाई प्राथमिकता दिईएको छ ।
- कर्मचारी र निर्वाचित प्रतिनिधिहरू बीच राम्रो समन्वय रहेको छ ।
- सवै शाखा, शाखा प्रमुख, तथा अन्य कर्मचारीहरू बीचमा कार्यात्मक समन्वय राम्रो रहेकोछ ।
- सवै शाखाहरूबाट प्रवाह हुने सेवाहरू यथासक्य प्रभावकारी बनाउन प्रयास भएको पाईएको छ ।
- कर्मचारी विशेषगरी प्राविधिक तर्फलाई क्षमता विकास सम्बन्धी तालिम दिनुपर्ने आवश्यकता देखिएको छ ।
- बजेट, योजना तथा कार्यक्रम जनताको मागमा आधारित हुने भएकाले कार्यान्वयन पनि समयमै हुने गर्दछ ।
- गाउँपालिका मुख्य प्राथमिकिकरणमा कृषि, पशुपालन, स्वास्थ्य तथा सामाजिक सेवाहरू रहेका छन् । जसको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि कर्मचारीहरूको व्यवस्थित क्षमता विकास गर्नु जरूरी देखिन्छ ।

३.२ सबल पक्ष, कमजोर अवस्थामा रहेका / सुधार गर्नुपर्ने क्षेत्र, अवसर र चुनौतिको (सकअचू) विश्लेषण

सहभागितात्मक पद्धति मार्फत विश्लेषण गरिएको सबल पक्ष, कमजोरी, अवसर तथा चुनौति विश्लेषणलाई संस्थागत स्वमूल्याङ्कनका लागि १० वटा विषयगत क्षेत्र शासकीय प्रबन्ध, संगठन तथा प्रशासन, वार्षिक बजेट तथा योजना भौतिक पुर्वाधार, सामाजिक समावेशीकरण, वातावरण संरक्षण तथा विपद् व्यवस्थापन, सहकार्य र समन्वयमा आधारित भई जनप्रतिनिधि र कर्मचारीले कार्य सम्पादनको सिलसिलामा अनुभव गरेका गाउँपालिका सबल पक्ष, कमजोर अर्थात सुधार गर्नु पर्ने पक्ष, अवसर र चुनौती (सकअचू) विश्लेषण गरिएको थियो । विश्लेषणको परिणामलाई हेर्दा मुख्य समस्याहरू संविधान प्रदत्त अधिकार र जिम्मेवारीहरूलाई कार्यान्वयन गर्न आवश्यक क्षमता (ज्ञान तथा सिपमा कमी) सँग सम्बन्धित रहेका छन् । साथै ऐन, कार्यविधि तथा नियमावलीहरू तयार गर्ने तरिका र आवश्यक कानूनी ज्ञानमा पनि कमी रहेको देखिन्छ । तथापी निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरूको उत्साह तथा प्रतिबद्धताले काम गरेर सिक्ने मान्यतामा कतिपय कठिनाई र चुनौतिहरूलाई सम्बोधन गर्दै अगाडी वढेको देखिन्छ । सहभागीहरूले छलफलका क्रममा वास्तविक लक्षित वर्गको पहिचान नै मुख्य समस्याको विषय रहेको कुरा व्यक्त गरेका थिए ।

तालिका १ : सकअचु (SWOT) विश्लेषणको नतिजा

सुचक	सबल पक्ष	कमजोर / सुधार गर्नु पर्ने पक्ष	अबसर	चुनौती
१. शासकीय प्रवन्ध	<p>गाउँ सभा संचालन कार्यविधि पारित भई कार्यान्वयन भईरहेको ।</p> <p>भेला, गोष्ठी जस्ता कार्यक्रमहरूको समुह सन्देश मार्फत जानकारी गर्ने गरिएको ।</p> <p>सभा र बैठकहरूमाथि सामुहिक छलफल सहित निर्णय गर्ने गरिएको ।</p> <p>गाउँ पालिका तथा वडाबाट प्रदान गरिने सेवाहरू सहज तरिकाले प्रदान गर्ने गरिएको ।</p> <p>स्थानीय तहका कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिहरूको सम्पत्ति विवरण बार्षिक रूपमा बुझाउने गरिएको ।</p> <p>स्थानीय तहको निर्वाचनबाट निर्वाचित जनप्रतिनिधिले कार्यजिम्मेवारी वहन गरेको ।</p> <p>२ वर्षको अवधिमा ३२ वटा स्थानीय कानूनहरू (ऐन, नियम, निर्देशिका र कार्यविधिहरूको) निर्माण भएको ।</p>	<p>वनेका ऐन नियम र कार्यविधि हरू समयानुकूल संशोधन गर्नु पर्ने ।</p> <p>गाउँपालिकामा डिजिटल प्रविधिको सुरुवात गर्नुपर्ने ।</p> <p>नीति नियम कानून नियमावलीहरू राजपत्रमा प्रकाशित हुने नगरेको ।</p>	<p>गाउँपालिका तथा वडामा जनप्रिय संस्थाको रूपमा स्थापित हुन सक्ने ।</p>	<p>साधन र स्रोतको पर्याप्त मात्रामा उपलब्ध नहुनु ।</p> <p>संघ र प्रदेशबाट समयमा कानून निर्माण भई नआएकोले थप कानून निर्माण गर्न कठिनाई ।</p>
२. संगठन तथा प्रशासन	<p>गाउँपालिकाको क्षमता विकास हुदै गएको ।</p> <p>कर्मचारी प्रशासन सम्बन्धी ऐन निर्माण छलफलमा रहेको ।</p> <p>कार्यहरूको विभिन्न प्रतिवेदन तयार गर्ने गरिएको ।</p> <p>कर्मचारी प्रशासनको जिम्मेवारि तोकिएको ।</p>	<p>कार्य जिम्मेवारी अनुसार कतिपय काम नभएकोमा गर्नु पर्ने ।</p> <p>कार्यमुल्यांकन अनुसार पुरष्कार तथा जरिवानाको व्यवस्था हुनु पर्ने ।</p> <p>विषयगत शाखाहरूको कुशल व्यवस्थापन हुनु पर्ने ।</p> <p>कार्य विभाजन सहितको स्पष्ट जिम्मेवारी हुनु पर्ने ।</p> <p>समयको परिपालना तथा एजेण्डा केन्द्रित बैठक हुनु पर्ने ।</p>	<p>राम्रो काम गरेर स्थानीय बासिन्दाको जिवन स्तरको सुधार हुने</p> <p>दक्ष जनशक्तिको उपलब्धता</p>	<p>नीतिगत नियमहरू र कर्मचारी व्यवस्थापन नहुनु</p>

सुचक	सबल पक्ष	कमजोर / सुधार गर्नु पर्ने पक्ष	अबसर	चुनौती
		दक्ष कर्मचारीको अभावले गर्दा माग अनुसार सेवा प्रवाहमा कमी भएको, क्षमता विकास योजना र तालिम हालसम्म हुन नसकेको		
३. वार्षिक बजेट योजना तर्जुमा व्यवस्थापन	विभिन्न समितिहरूले काम प्रभावकारि रूपमा गर्नु ।	योजना प्रभावकारी रूपमा तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्न सके छिटो विकास हुने, जनप्रतिनिधिहरूलाई योजना कार्यान्वयन तथा प्रतिफल प्राप्त सम्बन्धी तालिम दिन नसकिएको, लक्षित वर्ग पहिचान गरी केन्द्रीय नीति अनुरूप पालिकाको नीति नबनेकोले कार्यक्रम संचालनको हुन नसकेको, वार्षिक, मासिक, चौमासिक प्रगति प्रतिवेदन तथा समीक्षा गर्ने नगरिएको,	Detail project Report बनाएर कार्यान्वयन गर्ने व्यवस्थापकीय रणनीतिक योजना	रणनीतिक योजना निर्माण नहुनु
४. वित्तीय एवं आर्थिक व्यवस्थापन	आन्तरिक स्रोत वार्षिक लक्ष्यभन्दा बढी प्राप्त भएको आर्थिक अनुशासन र शुन्य बेरुजु कायम रहेको, वस्तीस्तरबाट योजना चरण अबलम्बन गर्ने नगरिएको,	योजना प्रभावकारी रूपमा तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्न सके छिटो विकास हुने जनप्रतिनिधिहरूलाई योजना कार्यान्वयन तथा प्रतिफल प्राप्त सम्बन्धी तालिम दिन नसकिएको, लक्षित वर्ग पहिचान गरी केन्द्रीय नीति अनुरूप पालिकाको नीति नबनेकोले कार्यक्रम संचालनको हुन नसकेको, वार्षिक, मासिक, चौमासिक प्रगति प्रतिवेदन तथा समीक्षा गर्ने नगरिएको,	बैंकिङ कारोबारमा सहजता पूर्वक वित्तीय कारोबारलाई पारदर्शी बनाउन सकिने	रकम निकासको अख्तियारी समयमै नहुनु स्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धी पर्याप्त स्रोतको अभावले बजेट अपर्याप्त हुने र जनताका आवश्यकता र मागलाई सम्बोधन गर्ने, अधिकारका सूचीमा नपरेका कार्य सम्पादन गर्न जनताको माग आउने र तिनलाई समाधान गर्नेपर्ने,
५. सेवा प्रवाह	नागरिक बडापत्र अनुसार नागरिकको माग र चाहाना बमोजिम सेवा प्रवाह हुने गरेको बैंकिङ प्रणाली भुक्तानिको लागि प्रक्रियागत रहेको	सबै वडामा नागरिक बडापत्र व्यवस्था भईनसकेको दक्षजनशक्तिको कमी समयमै जन्म, विवाह बसाइसराई दर्ता नहुने गरेको	कार्यलयको भवन अनुकूल रहेको प्रविधिलाई शासन व्यवस्थामा अबलम्बन गर्दै गरिएको ।	नागरिकलाई सेवा प्रवाह सम्बन्धी जानकारी गाराउन नसकिएको वडामा पर्याप्त भौतिक पुर्वाधार नभएको

सुचक	सबल पक्ष	कमजोर / सुधार गर्नु पर्ने पक्ष	अबसर	चुनौती
	सबै वडामा पञ्जीकरणको व्यवस्था भएको विभिन्न विषयगत तथा वडा कार्यालयहरुबाट सेवा प्रवाह भइरहेको, पूर्ण खोप तथा खुला दिशामुक्त क्षेत्र घोषणा भएको,		बैंकका शाखाहरुको र बैंकका वित्तिय संस्थाहरुको कार्य क्षेत्रमा विस्तार पञ्जिकाधिकारिको सबै वडामा व्यवस्था	जनतालाई राम्रोसंग सूचना सुसुचित गर्न नसकेको
६. भौतिक पुर्वाधार	सबै वडामा सडक संजालले छोएको, साथै खानेपानी, विद्युत र सञ्चारको व्यवस्था गर्ने प्रयास गरिएको Dumping site को निर्धारण भईसकेको साविक वडा भवनमा ट्रेस थपी अस्थायी कार्यालयको भवनबाट कामकाज संचालन भई रहेको, स्वस्थ चौकी र विद्यालय भवनहरुको निर्माण भएको, सबै बस्तीमा विद्युतीकरण भैसकेको, खानेपानीको स्रोत पालिका भित्रै उपलब्ध रहेको र अधिकांस बस्तिमा खानेपानी धारा वितरण भएको, दुइ विद्युत गृह निर्माण र स्थापना ('त्रिशुली ३ ए' ६० मेघावाट र 'त्रिशुली ३ बि' ३८ मेघावाट) ऐतिहासिक स्थान र प्राकृतिक स्थानहरू तथा रूवीभ्याली जाने छोटो पदमार्ग आदि पर्यटनको प्रचुर सम्भावना रहेको	विकासका पुर्वाधारमा गुणस्तरियता तथा पहुँच प्रभावकारी कार्यन्वयनको खाँचो ढिलासुस्त भएको कार्यालयको भौतिक पुर्वाधार र कार्य वातावरणमा सहजता ल्याउन नसकिएको,	गाउँपालिका प्राथमिकतामा परेको साथै पुर्वाधार व्यवस्थापन प्रणालीको अवलम्बन । संविधान ऐन कानुन नीति रोजगारी, व्यापार, आदिको ट्रान्जिट पोष्ट बन्नसक्ने सम्भावना, सुविधायुक्त भौतिक पुर्वाधार (विद्यालयहरु) निर्माण भएकोले शिक्षामा गुणस्तरीय लगानीको अबसर रहेको, पर्यटकीय क्षेत्रको उपलब्धताले यस क्षेत्रमा धेरै रोजगारी र आर्थिक उन्नति हुने गरी कार्य गर्ने सम्भावना रहेको, पर्याप्त सामुदायिक वन, तामाङ संस्कृति र होम स्टे (विविधतापूर्ण धर्म संस्कृति), व्यवसायिक जडिवुटी खेतीको सम्भावना, अफसिजन तरकारी खेती र बजारीकरण, कोल्डस्टोर, दुग्धव्यवसाय (गाइ भैसी), साना उद्योगहरुको सम्भावना आदि	भौगोलिक विकटता पर्याप्त बजेटका साथै निजि क्षेत्रले भौतिक पुर्वाधारका क्षेत्रमा चासो नराखेको सरोकारवालाहरूसंग समन्वय तथा सहकार्य
७. सामाजिक समावेशीकरण	बजेट, निति तथा कार्यक्रममा सामाजिक समावेशीकरणको	स्थानीय तहमा सामाजिक समावेशीकरणको ऐन कानुन बनाउनु पर्ने	सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धित ऐन, नीति नियम र दस्तावेजको	कानुनसंग सम्बन्धित जनशक्ति अभाव रहनु

सुचक	सबल पक्ष	कमजोर / सुधार गर्नु पर्ने पक्ष	अबसर	चुनौती
	सिद्धान्त अनुसार नीति कार्यक्रम तयार गरिएको गाउँपालिका तहमा रहेका दलित, महिला बालबालिका अपांगता भएका व्यक्ति युवा आदिलाई समेटेर उनिहरूका सञ्जालहरू गठन भई क्रयाशिल रहेको	स्थानीय तहमा सामाजिक समावेशिकरणको सिद्धान्त अनुरूप बजेट तथा कार्यक्रमहरू तयार गर्नुपर्ने र सोहि अनुसार कार्यान्वयन गर्नु पर्ने	आधारमा (संघीय सरकारले बनाएका) निर्माण गर्न सकिनेस बजेट तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा जान सकिने	ऐन, कानून, नीति निर्माणमा ढिलाई हुंदा सम्बन्धित कार्यक्रम प्रभावित हुनु
८. न्यायिक कार्य सम्पादन	न्यायिक समितिको गठन मेलमिलाप कर्ताको व्यवस्था, न्यायिक समितिको प्रतिवेदन पेश गर्ने ८० प्रतिशत उजुरी मेलमिलापको माध्यमबाट फछौट गरेको र मेलमिलापको प्रतिवेदन पेश गरेको	मेलमिलाप केन्द्र र कक्ष गठन गरी बन्द ईजलासको व्यवस्था गर्नु पर्ने कानून सम्बन्धी कर्मचारीको व्यवस्था गर्नु पर्ने	सविधान, ऐन कानूनको तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा रहेका र तदनुरूप सहजता प्रदान गरेको	प्रयाप्त भौतिक पुर्वाधारको व्यवस्था साथै सम्बन्धित कर्मचारीको व्यवस्था हुन नसकेको
९. बातावरण संरक्षण तथा विपद व्यवस्थापन	ऐन, नियम कार्यविधि निर्माण भएको विपद व्यवस्थापन कोषको स्थापना वन पैदावार, नदिजन्य तथा निर्माण सामग्रीको प्रचुर उपलब्धता	ऐन, नियम कार्यविधि निर्माण भएको विपद व्यवस्थापन कोषको स्थापना	विपदको क्षतिलाई न्युनिकरण गर्न सकिन्छ वन जंगलको संरक्षण र वृक्षारोपण	समयमा सही तथ्याङ्क संकलन नहुनु प्राकृतिक प्रकोप तथा विपद सम्बन्धी
१०. सहकार्य र समन्वय	संघ प्रदेश र अन्य साभेदार, सरोकारवालाहरू संग समन्वय भएको। कर्मचारी र जनप्रतिनिधि बीच राम्रो सम्बन्ध रहेको,	आवश्यक विषयबस्तुको निर्णय गर्दा सरोकारवाला हरूसँग सहकार्य गर्न आवश्यक छ। समयमा आवश्यक कानून कार्यविधि निर्माण गर्नुपर्ने देखिन्छ।	सबै नीति निर्माणमा सहजता	संचारको पहुचतामा कमि समन्वय सम्बन्धी अन्तर सरकार र अन्तर पालिका समन्वय गर्ने,

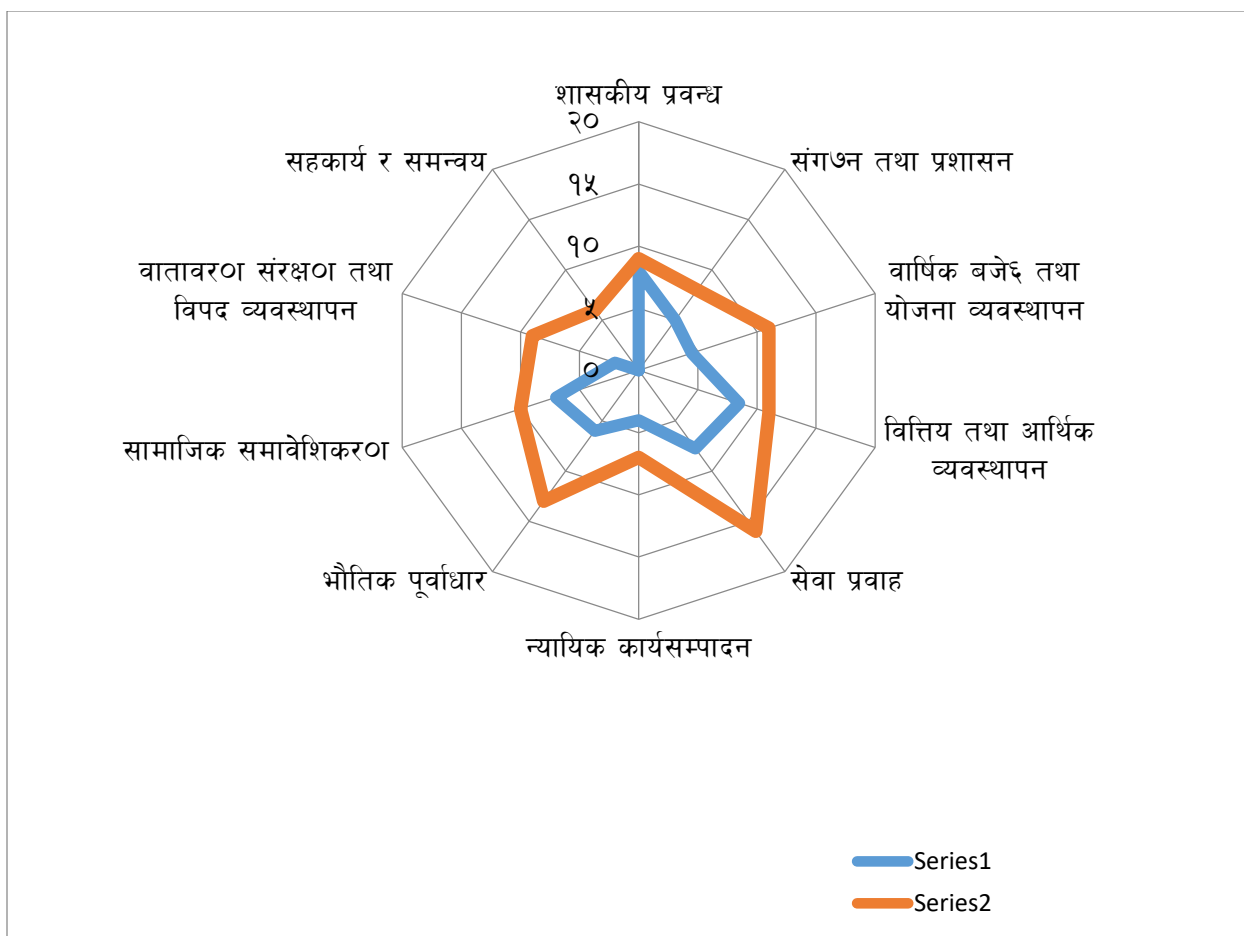
३.३ संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कनको (लेखाजोखा) अङ्कभार (सारांस)

स्थानीय तहहरूको संस्थागत क्षमताको लेखाजोखा संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले तयार पारेको विधिका आधारमा यस गल्छी गाउँपालिकाको स्वमूल्याङ्कन सम्बन्धित निर्वाचित जनप्रतिनिधी, कर्मचारी तथा सरोकार पक्षका प्रतिनिधीहरूवाट सम्पन्न भएको थियो। यसरी सबैको सहभागितामा विश्लेषण गर्दा यस गाउँपालिको संस्थागत क्षमतामा प्राप्त अङ्कभार ५२.७५ देखिन्छ। जसअनुसार समग्र तर्फ १०.७५, प्रक्यागत तर्फ १३.५० र परिमाणत्मक तर्फ २८.५० अंकभार रहेको देखिन्छ। तलको तालिकामा विषयगत क्षेत्र अनुसार गाउँपालिकाले प्राप्त गरेको अङ्कभार देखाईएको छ।

तालिका २ : संस्थागत क्षमताको लेखाजोखाको समग्र, प्रकृयागत, र परिमाणात्मकहरूमा प्राप्त अंकभार

क्र स	विषय क्षेत्र	समग्र अवस्था	प्रकृयागत अवस्था	परिमाणा त्मक अवस्था	कुल प्राप्तांक	पुर्णांक	प्रतिशत
१	शासकीय प्रवन्ध	३	३५	१५	८	९	88.89%
२	संगठन तथा प्रशासन	०५	१५	३	५	८	62.50%
३	वार्षिक बजेट तथा योजना व्यवस्थापन	१	०	३५	४५	११	40.91%
४	वित्तिय तथा आर्थिक व्यवस्थापन	२	२५	४	८५	११	77.27%
५	सेवा प्रवाह	०५	२	५	७५	१६	48.44%
६	न्यायिक कार्यसम्पादन	१	१	२	४	७	57.14%
७	भौतिक पुर्वाधार	०	२	४	६	१३	46.15%
८	सामाजिक समावेशिकरण	२	१	४	७	१०	70.00%
९	वातावरण संरक्षण तथा विपद व्यवस्थापन	०५	०	१५	२	९	22.22%
१०	सहकार्य र समन्वय	०	०	०	०	६	0.00%
	जम्मा	१०५	१३५	२८५	५२५	१००	52.75%

तालिका ३ : माकुरे जालो

स्वमूल्याङ्कनको अंक गणना

प्राप्तांक	८० प्रतिशत भन्दा बढि	६० देखि ७९ प्रतिशत सम्म	४० देखि ५९ प्रतिशत सम्म	४० प्रतिशत भन्दा कम
समग्र नतिजा	उत्कृष्ट	राम्रो	कमजोर	अति कमजोर

स्रोत: स्थानीय सरकारको संस्थागत स्वमूल्याङ्कन कार्यविधि, २०७५

३.५ क्षमता बिकास सम्बन्धी संचालित गतिविधिहरु

नेपालको संविधान २०७२ ले सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वयको सिद्धान्तको आधारमा सरकारका तीन तहहरूको व्यवस्था गरेकोछ, जसअनुसार सबै तहका सरकारहरू स्वायत्त रहेका छन् । यसका लागि संविधानले तिनै तहका सरकारहरूलाई एकल तथा साभा अधिकारहरू प्रदान गरेकोछ । नेपालमा स्थानीय सरकारहरूको निर्वाचन र उनीहरूले काम सुरु गरेसँगै उनीहरू तल्लो तहको समुदायको नजिकको सरकारका रूपमा रही स्थानीय स्तरमा स्थानीय सुशासन प्रणालीलाई संस्थागत गर्न र जनताको सहभागिता प्रवर्द्धन गर्न सक्षम वातावरणको सिर्जना गरिरहेका छन् । यद्यपि अनुभवहरूले देखाउँछन् कि

स्थानीय सरकारहरू संवैधानिक शक्ति र कार्यहरू सम्पन्न गर्न अंभैपनि कडा मेहनत गर्नुपर्ने स्थितिमा देखिन्छन् । अपर्याप्त संस्थागत र मानव संसाधनको क्षमता खासगरी संस्थागत विकास, प्रशासनिक संयन्त्र, सेवाहरूको प्रभावकारी प्रवाह, योजना तर्जुमा र अनुगमन, कानून र नीति निर्माण र समग्र विकास प्रक्रिया संचालनमा यस्ता कमी कमजोरीहरू प्राय देखिन्छन ।

संस्थागत क्षमता तथा व्यक्तिगत क्षमता आवश्यकता मूल्याङ्कनको आधारमा कमजोर क्षमताको सम्बोधन गर्न, मूल्याङ्कन अबधिमा विभिन्न मुद्दा र विषयगत क्षेत्रहरू पहिचान गरियो । यसरी पहिचान भएका विषय तथा मुद्दाहरूका आधारमा स्थानीय सरकारहरूको लागि क्षमता विकास योजना र रणनीति तयार गर्ने आधार तयार गरिएको छ ।

३.६ संगठनात्मक तथा संस्थागत क्षमता विकासका लागि बार्षिक कार्ययोजना

स्थानीय सरकारले आफ्नो संवैधानिक तथा कानुनी जिम्मेवारी प्रभावकारी ढंगबाट पुरा गर्न सक्षम छ भन्ने सुनिश्चितता गर्न स्थानीय सरकारको संस्थागत सबल पक्ष र सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरूको नियमित रूपमा विश्लेषण गर्न जरुरी हुन्छ । संविधानतः स्थानीय सरकार स्वायत्त भएकोले आफ्नै नेतृत्वमा आफ्नो संस्थाको स्वमूल्याङ्कन गर्न बढी प्रभावकारी एवम् व्यवहारिक हुने भएकोले स्थानीय सरकारको संस्थागत स्वमूल्याङ्कन पद्धतिको विकास गरिएको हो । यस पद्धतिले स्थानीय सरकारको संस्थागत क्षेत्रमा रहेका सबल पक्ष र सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरूको लेखाजोखा गर्न मद्दत पुऱ्याउँछ । स्थानीय सरकारको कार्यक्षमता र सेवा प्रवाहका विषयहरू अति नै महत्वपूर्ण छन् । स्वमूल्याङ्कन पद्धतिले सम्बन्धित स्थानीय सरकारको चुनौती र अवसरहरू पहिचान गर्न र रणनीतिक कार्ययोजना तयार पारी कार्य क्षमता अभिवृद्धि गर्न मद्दत पुऱ्याउँछ । यस प्रकृत्यामा रणनीतिक कार्ययोजना तयार गर्दा ध्यानमा राखिएका आधारहरू निम्न अनुसार रहेका थिए : संस्थागत स्वमूल्यांकनका क्षेत्रगत सूचकहरूमा पहिचान भएको अपेक्षित र वर्तमान अवस्था विचमा रहेको फरक, सबलपक्ष कमजोरी, अवशर र चुनौति विश्लेषणको सारांश, विभिन्न समूहगत छलफलबाट प्राप्त सूचना र जानकारीहरू देखाएका मुख्य मुख्य मुद्दाहरू तथा व्यक्तिगत (जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरूको) तालिम क्षमता आवश्यकता विश्लेषण फारामको सारांश आदि ।

तलको तालिकामा गल्छी गाउँपालिकाले २०७८ पौष २१ देखि २५ सम्मको कार्यशालामा तयार गरेको बार्षिक कार्ययोजना प्रस्तुत गरिएकोछ ।

क्षमता विकास कार्ययोजना २०७८/०७९ : गल्छी गाउँपालिका

क्र.सं.	अवस्थामा सुधारका लागि आवश्यक कृयाकलाप	जिम्मेवारी				समयावधि	बजेट आवश्यक पर्ने (रु)	बजेट आवश्यक नपर्ने (√)	प्रमाणित गर्ने आधारहरु
		पहल कर्ता	निर्णय कर्ता	कार्यान्वयन कर्ता	अनुगमन कर्ता				
	१. शासकीय प्रवन्ध								
१	सभा तथा कार्यपालिकाले बनाएका कानून स्वीकृत हुनासाथ सार्वजनिकीकरण गर्ने	आन्तरीक प्रशासन शाखा	प्र.प्र.अ.	सूचना अधिकारी	अध्यक्ष	तुरुन्तै शुरुवात		√	सार्वजनिक गरिएको सूचनाको प्रति
२	गाउँपालिका भित्र आन्तरीक नियन्त्रण प्रणाली नियमन गर्न निर्देशिका तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने	आलेप				२०७८ माघ मसान्त भित्र		√	
३	कार्यपालिकाले गरेका निर्णयहरुको समिक्षा गर्ने	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	तुरुन्तै शुरुवात		√	
	२. संगठन र प्रशासन								
४	क्षमता विकास योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने ।	प्रशासन शाखा	कार्यपालिका	प्र.प्र.अ.	अध्यक्ष	२०७८ माघ मसान्त	३००,०००		क्षमता विकास योजना
५	सवै संरचना तथा कार्यरत जनशक्तिको कार्यविवरण तयार गर्ने, कार्यविवरण वेभसाइटमा अपडेट गर्ने ।	प्रशासन शाखा	कार्यपालिका	प्र.प्र.अ.	अध्यक्ष	२०७८ चैत्र मसान्त		√	कार्यविवरणको प्रति

क्र.सं.	अवस्थामा सुधारका लागि आवश्यक कृयाकलाप	जिम्मेवारी				समयावधि	बजेट आवश्यक पर्ने (रु)	बजेट आवश्यक नपर्ने (√)	प्रमाणित गर्ने आधारहरु
		पहल कर्ता	निर्णय कर्ता	कार्यान्वयन कर्ता	अनुगमन कर्ता				
६	अध्यक्ष र प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत तथा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत र शाखा प्रमुखहरुबीच कार्यसम्पादन सम्झौता	प्रशासन शाखा	कार्यपालिका	प्र.प्र.अ.	अध्यक्ष	२०७९ श्रावण मसान्त		√	सम्झौताको प्रति
७	पदाधिकारी तथा कर्मचारीको क्षमता विकास कार्यक्रममा सहभागि गराउने ।	प्रशासन शाखा	कार्यपालिका	प्र.प्र.अ.	अध्यक्ष	२०७९ वैशाख मसान्त	५००,००		क्षमता विकास कार्यक्रमहरु
३. वार्षिक बजेट तथा योजना तर्जुमा व्यवस्थापन									
	वार्षिक योजना तथा कार्यक्रममा स्थानीय तह क्षमता स्वमूल्यांकन सम्बन्धी कृयाकलापलाई समावेश गर्ने	प्रशासन शाखा	योजना शाखा	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	अध्यक्ष	२०७९ असार मसान्त		√	वार्षिक योजनाको प्रति
८	विषयगत क्षेत्र अनुसार बजेट सिलिङ तयार गर्ने	प्रशासन/वैठक शाखा	बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समिति	प्र.प्र.अ.	अध्यक्ष	०७९ वैशाख मसान्त		√	बजेट सिलिङको प्रति
९	आवधिक विकास योजनाको मध्यावधि मूल्यांकन तथा मध्यकालीन खर्च संरचना तयारी	आ. प्र. शाखा र योजना शाखा	कार्यपालिका	प्र.प्र.अ.	अध्यक्ष	०७९ मांसिर मसान्त	१००,०००		मूल्यांकन प्रतिवेदन

क्र.सं.	अवस्थामा सुधारका लागि आवश्यक कृयाकलाप	जिम्मेवारी				समयावधि	बजेट आवश्यक पर्ने (रु)	बजेट आवश्यक नपर्ने (√)	प्रमाणित गर्ने आधारहरु
		पहल कर्ता	निर्णय कर्ता	कार्यान्वयन कर्ता	अनुगमन कर्ता				
१०	वार्षिक कार्यक्रममा दीगो विकासका लक्ष्यहरुको स्थानीयकरण	योजना शाखा	कार्यपालिका	प्र.प्र.अ.	अध्यक्ष	०७८ चैत्र मसान्त	३००,०००		वार्षिक कार्यक्रम
११	राजस्व सुधार योजनाको समिक्षा गरी राजस्व संकलनको अवस्थाको विश्लेषण गर्ने ।	राजस्व शाखा	कार्यपालिका	प्र.प्र.अ.	अध्यक्ष	०७८ माघ मसान्त		√	राजस्व परामर्श समितिको प्रतिवेदन
१२	गैससका कार्यक्रमहरु वार्षिक योजनामा समावेश गर्ने	योजना शाखा	कार्यपालिका	प्र.प्र.अ.	अध्यक्ष	०७९ जेष्ठ मसान्त		√	वार्षिक योजनाको प्रति
१३	आगामी आ.व. मा पूँजीगत तर्फ रु ५ लाख भन्दा कमका योजना छनौट नगर्ने	बजेट तर्जुमा समिति	कार्यपालिका	गाउँ सभा	कार्यपालिका	०७९ असार मसान्त ।		√	वार्षिक योजनाको प्रति
	४. वित्तीय एवं आर्थिक व्यवस्थापन								
१४	आन्तरिक आयका सम्भावित श्रोतहरुको पहिचान सहित राजस्व सुधार कार्ययोजना अद्यावधिक गर्ने	राजस्व परिचालन शाखा	कार्यपालिका	प्र.प्र.अ.	उपाध्यक्ष	०७८ माघ मसान्त ।		√	तालिम संचालन
१५	आय व्ययको विवरण मासिक रुपमा वेब साइट सार्वजनिक गर्ने ।	आर्थिक प्रशासन	प्र.प्र.अ.	सूचना प्रविधि शाखा	अध्यक्ष	नियमित रुपमा		√	सार्वजनिक परिपत्र , वेबसाइट

क्र.सं.	अवस्थामा सुधारका लागि आवश्यक कृयाकलाप	जिम्मेवारी				समयावधि	बजेट आवश्यक पर्ने (रु)	बजेट आवश्यक नपर्ने (√)	प्रमाणित गर्ने आधारहरु
		पहल कर्ता	निर्णय कर्ता	कार्यान्वयन कर्ता	अनुगमन कर्ता				
१६	वार्षिक खरिद योजना निर्माण गर्ने र कार्यान्वयन गर्ने	आर्थिक प्रशासन तथा पुर्वाधार शाखा	प्र.प्र.अ.	जिन्सी शाखा	अध्यक्ष	२०७९ असोज मसान्त सम्म		√	वार्षिक खरिद योजना पुस्तिका
१७	वार्षिक प्रगति समिक्षा	योजना शाखा	प्र.प्र.अ.	आन्तरीक प्रशासन	अध्यक्ष	२०७९ कार्तिक मसान्त	५०,०००		वार्षिक समिक्षा प्रतिवेदन
५. सेवा प्रवाह									
१८	सेवा प्रवाह सम्बन्धी मापदण्ड तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने	प्रशासन शाखा	कार्यपालिका	प्र.प्र.अ.	अध्यक्ष	०७८ माघ मसान्त भित्र		√	मापदण्डको प्रतिलिपि
१९	वर्षमा कम्तिमा २ पटक सार्वजनिक सुनुवाई तथा पत्रकार भेटघाट कार्यक्रम आयोजना गर्ने	सूचना प्रविधि शाखा	कार्यपालिका	प्र.प्र.अ.	अध्यक्ष	०७८।०७९ मा कम्तिमा १ पटक र आगामि आव मा कम्तिमा चौमासिक रुपमा	३०००००		सार्वजनिक सुनुवाई प्रतिवेदन

क्र.सं.	अवस्थामा सुधारका लागि आवश्यक कृयाकलाप	जिम्मेवारी				समयावधि	बजेट आवश्यक पर्ने (रु)	बजेट आवश्यक नपर्ने (√)	प्रमाणित गर्ने आधारहरु
		पहल कर्ता	निर्णय कर्ता	कार्यान्वयन कर्ता	अनुगमन कर्ता				
२०	गाउँपालिकाबाट प्रवाह हुने सबै सेवा समेटने गरी घुम्ति शिविर आयोजना गर्ने	प्रशासन शाखा	कार्यपालिका	प्र.प्र.अ.	अध्यक्ष	०७८ चैत्र मसान्तभित्र	२०००००		प्रतिवेदन
२१	सुचना माग भएका तथा गुनासोको अभिलेख राख्ने र त्यसको फर्च्यौटको विवरण अद्यावधिक गर्ने	सुचना अधिकारी, गुनासो सुन्ने अधिकारी	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	सुचना अधिकारी, गुनासो सुन्ने अधिकारी	अध्यक्ष	नियमित रुपमा		√	गुनासो तथा सुचना माग भएको विवरण
६. न्यायिक कार्यसम्पादन									
२२	न्यायिक समितिले निर्णय गर्दा कार्यविधिमा उल्लेखित ढाँचामा गर्ने	कानुनी सहजकर्ता	न्यायिक समिति संयोजक	तोकिएको कर्मचारी	उपाध्यक्ष	नियमित रुपमा		√	निर्णयको नमूना प्रतिलिपि
२३	मेलमिलापकर्ताको सुचिकरण गर्ने	कानुनी सहजकर्ता	न्यायिक समिति संयोजक	तोकिएको कर्मचारी	उपाध्यक्ष	२०७८ फाल्गुन महिना भित्र		√	सुचिकरण
२४	मेलमिलाप केन्द्र गठन	कानुनी सहजकर्ता	न्यायिक समिति संयोजक	तोकिएको कर्मचारी	उपाध्यक्ष	२०७८ माघ महिना		√	निर्णय
२५	न्यायिक समितिको प्रतिवेदन तयार गरी गाउँ सभामा पेश गर्ने ।	कानुनी सहजकर्ता	न्यायिक समिति संयोजक	तोकिएको कर्मचारी	उपाध्यक्ष	हरेक वर्षको		√	प्रतिवेदन

क्र.सं.	अवस्थामा सुधारका लागि आवश्यक कृयाकलाप	जिम्मेवारी				समयावधि	बजेट आवश्यक पर्ने (रु)	बजेट आवश्यक नपर्ने (√)	प्रमाणित गर्ने आधारहरु
		पहल कर्ता	निर्णय कर्ता	कार्यान्वयन कर्ता	अनुगमन कर्ता				
						असार १० भित्र			
२६	न्यायिक समितिमा परेका उजुरीको अद्यावधिक गर्ने	कानुनी सहजकर्ता	न्यायिक समिति संयोजक	तोकिएको कर्मचारी	उपाध्यक्ष	नियमित रुपमा		√	निर्णयको नमूना प्रतिलिपि
७. भौतिक पूर्वाधार									
२७	सडक यातायात गुरुयोजना, जोखिम संवेदनशिल भूपयोग योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने	पूर्वाधार शाखा	कार्यपालिका	प्र.प्र.अ.	अध्यक्ष	०७८ चैत्र मसान्त		√	नीतिको प्रति
२८	भौतिक पूर्वाधार विकासमा निजी सार्वजनिक नीति तर्जुमा	पूर्वाधार शाखा	कार्यपालिका	प्र.प्र.अ.	अध्यक्ष	०७८ चैत्र मसान्त		√	नीतिको प्रति
२९	राष्ट्रिय भवन संहिता अद्यावधिक गरी लागू गर्ने	पूर्वाधार शाखा	कार्यपालिका	प्र.प्र.अ.	अध्यक्ष	अद्यावधिक ०७८ चैत्र		√	संहिताको प्रति
३०	मर्मत सम्भार कोष स्थापना र मर्मत सम्बन्धी कार्ययोजना तयार गरी लागू गर्ने	पूर्वाधार शाखा	कार्यपालिका	प्र.प्र.अ.	अध्यक्ष	२०७८ फाल्गुन		√	कार्य योजना
३१	फोहरमैला व्यवस्थापन कार्यविधि तयार गरी कार्यान्वयन	वातावरण शाखा	कार्यपालिका	प्र.प्र.अ.	अध्यक्ष	०७८ माघ		√	कार्यविधिको प्रति
८. सामाजिक समावेशीकरण									

क्र.सं.	अवस्थामा सुधारका लागि आवश्यक कृयाकलाप	जिम्मेवारी				समयावधि	बजेट आवश्यक पर्ने (रु)	बजेट आवश्यक नपर्ने (√)	प्रमाणित गर्ने आधारहरु
		पहल कर्ता	निर्णय कर्ता	कार्यान्वयन कर्ता	अनुगमन कर्ता				
३२	सामाजिक विभेद न्यूनिकरण सम्बन्धी नीति तथा बजेट तर्जुमा	उपाध्यक्ष	कार्यपालिका, गाउँ सभा	प्र.प्र.अ.	उपाध्यक्ष	२०७९ असार मसान्त	५०,०००		नीति तथा बजेटको प्रति
३३	घरेलु हिंसा बालश्रम, बाल विवाह, बहु विवाह, दाइजो जस्ता कुरितिका अन्त्यकालागि बहश, पैरवि तथा चेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गर्ने	महिला बाबालिका शाखा	कार्यपालिका गाउँ सभा	महिला विकास शाखा/जेसी फोकल पर्सन	उपाध्यक्ष	०७८ चैत्र	२००,०००		वार्षिक कार्यक्रमको प्रति
३४	लैंगिक नीति पारित गर्ने	सा.वि. शाखा	कार्यपालिका	प्र.प्र.अ.	उपाध्यक्ष	०७८माघ मसान्त		√	नीतिको प्रति
३५	लैससास अभिमुखरण गर्ने	सा.वि. शाखा	कार्यपालिका	प्र.प्र.अ.	उपाध्यक्ष	०७८ चैत्र मसान्त	५०,०००		लैंगिक उत्तरदायि बजेट परिक्षण प्रतिवेदन
३६	बालश्रम, बाविवाह, बहुविवाह, दाइजो, बोक्सी जस्ता प्रथा रोकथामका लागि कूल बजेटको ०.६ प्रतिशत बजेट विनियोजन गर्न पहल गर्ने	सा.वि. शाखा	कार्यपालिका	गाउँसभा	अध्यक्ष	०७९ असार १० भित्र		√	वार्षिक बजेट कार्यक्रम
३७	आर्थिक तथा सामाजिक रुपमा पछाडि परेका समुदाय आदिको सामाजिक र आर्थिक	सा.वि. शाखा	कार्यपालिका	गाउँसभा	अध्यक्ष	०७९ असार १० भित्र		√	वार्षिक बजेट कार्यक्रम

क्र.सं.	अवस्थामा सुधारका लागि आवश्यक कृयाकलाप	जिम्मेवारी				समयावधि	बजेट आवश्यक पर्ने (रु)	बजेट आवश्यक नपर्ने (√)	प्रमाणित गर्ने आधारहरु
		पहल कर्ता	निर्णय कर्ता	कार्यान्वयन कर्ता	अनुगमन कर्ता				
	उत्थानका लागि दश प्रतिशत भन्दा बढी विनियोजन गर्न पहल गर्ने (शशर्त बाहेक)								
	९. वातावरण संरक्षण तथा विपद व्यवस्थापन								
३८	विपद् व्यवस्थापन योजना निर्माण गर्ने, आपातकालिन कार्यसञ्चालन केन्द्र स्थापना गर्ने ।	वि.व्य.शाखा	कार्यपालिका	प्र.प्र.अ.	विपद् व्य. शाखा	२०७८ चैत्र मसान्त भित्र		√	प्रतिवेदन
३९	विपद जोखिम क्षेत्रको पहिचान र नक्सांकन गर्ने	वि.व्य.शाखा	कार्यपालिका	प्र.प्र.अ.	विपद् व्य. शाखा	२०७९ वैशाख मसान्त	५०,०००		प्रतिवेदन
४०	वातावरणीय क्षेत्र प्रवर्द्धनमा बजेट विनियोजन	वातावरण समिति	कार्यपालिका	गाउँ सभा	विपद् व्या. शाखा	०७९ असार १०		√	वार्षिक बजेट किताब
४१	टोल विकास संस्था गठन तथा परिचालन	सा.वि.शाखा	कार्यपालिका	प्र.प्र.अ.	सा. वि. शाखा	२०७९ श्रावण		√	टोल विकास संस्थाको विवरण
४२	छिमेकी पालिकासँगको सहकार्यमा अग्नी नियन्त्रण सेवा विस्तार गर्ने ।	वि.व्य.शाखा	कार्यपालिका	प्र.प्र.अ.	विपद् व्य. शाखा	२०७८ चैत्र मसान्त	२०,००,०००		
	१०. सहकार्य र समन्वय								

क्र.सं.	अवस्थामा सुधारका लागि आवश्यक कृयाकलाप	जिम्मेवारी				समयावधि	बजेट आवश्यक पर्ने (रु)	बजेट आवश्यक नपर्ने (√)	प्रमाणित गर्ने आधारहरु
		पहल कर्ता	निर्णय कर्ता	कार्यान्वयन कर्ता	अनुगमन कर्ता				
४३	अन्तर सरकार समन्वय सम्बन्धी नीति र कानून तर्जुमा	उपाध्यक्ष	कार्यपालिका	प्र.प्र.अ.	कार्यपालिका	०७९ वैशाख		√	नीति तथा कानूनको प्रति
४४	अन्तर स्थानीय तहबीच साभ्का सरोकारका विषयमा संयुक्त समिति गठन गर्ने ।	उपाध्यक्ष	कार्यपालिका	प्र.प्र.अ	उपाध्यक्ष	०७९ जेष्ठ सम्मेखि		√	समिति गठनको प्रतिलिपि
४५	अन्तर स्थानीय तहबीच साभ्केदारी सम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने ।	उपाध्यक्ष	कार्यपालिका	प्र.प्र.अ	उपाध्यक्ष	०७९ असार देखि		√	नीति तथा कार्यक्रमको प्रति

धन्यवाद ।